

Centrum pro výzkum
toxických látek
v prostředí

Politika a nástroje ochrany životního prostředí (ENV05)

Ing. Kateřina Šebková, Ph.D.

RECETOX

sebkova@recetox.muni.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Inovace tohoto předmětu je spolufinancována Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky

Přednáška č.2

Úvod = rekapitulace přednášky č.1

- ✓ organizační otázky
- ✓ věcné otázky

- Program OSN pro životní prostředí (UNEP)
- globální nástroje, MEAs - struktura
- Stockholmská úmluva o perzistentních organických polutantech jako modelový nástroj

Organizační otázky

Předmět ENV05

- přednášky (8)
- kolokvium (2)

Hodnocení

- účast na kurzu >75%
- zpracování vlastního projektu/seminární práce - témata budou k dispozici po 5. přednášce
- prezentace vlastní práce a aktivní účast na kolokviu = upřesnění nastane po 6. přednášce

Věcné otázky

- **Terminologie** = zkratky, pojmosloví - soubor ke stažení bude k dispozici koncem týdne (tj. 2.března) + bude průběžně aktualizován, finální verze bude po 8. přednášce
- typy nástrojů k ochraně životního prostředí, hráči, historie vyjednávání
- příklad vyjednávání nové globální úmluvy ke rtuti - jaké kroky jsou potřeba a co se aktuálně děje

Program OSN pro životní prostředí (UNEP)

Program OSN pro životní prostředí (UNEP)

- vznik 15.12.1974
rozhodnutí 27. zasedání Valného shromáždění OSN č. 2997 (XXVII), na základě deklarace konference ve Stockholmu

- sídlí v Nairobi,
Keňa

- výkonný ředitel UNEP (UNEP Executive Director) - **Achim Steiner** (od r. 2006, znovuzvolen v 2010)

UNEP - orgány

- Nejvyšším orgánem UNEP je **Řídící rada UNEP** (UNEP Governing Council) = zástupci **58 států**, volených Valným shromážděním OSN na základě rovnoměrného regionálního zastoupení na čtyřleté období (nyní 2012-2015) → viz mapa
- Byro ŘR: 5 členů: prezident, zpravodaj a 3 viceprezidenti=řídí jednání
- ŘR jedná a rozhoduje o všech otázkách spadajících do působnosti UNEP a schvaluje program práce a rozpočet včetně příspěvků do Environmentálního fondu UNEP (tj. základního rozpočtu)
- Od r.1999 navíc ustaveno **Globální fórum ministrů životního prostředí** (Global Ministerial Environment Forum – „GMEF“) - na vysoké úrovni (ministři), zvýšit politický význam jednání a účast ministrů včetně nečlenů UNEP. Koná se od 2000 každý rok společně s GC/SS: řádná zasedání a v mezidobí zvláštní zasedání
- **Výbor stálých představitelů** (Committee of Permanent Representatives) - od r. 1997, pomocný orgán ŘR, 36 členů, připravuje podklady pro ŘR

Regiony OSN - zastoupení v Řídicí Radě UNEP

Africká regionální skupina (16), Asijská regionální skupina AP (13), Východoevropská regionální skupina: CEE (6), Regionální skupina Latinské Ameriky a karibské oblasti: GRULAC (10) a Regionální skupina západoevropských a dalších zemí: WEOG (13)

O UNEP - struktura

Z čeho je složen UNEP?

výkonný ředitel, zástupce výkonného ředitele, sekretariát UNEP, divize a regionální úřadovny

8 sekcí UNEP (divizí):

1. včasné varování a hodnocení – DEWA
2. politika životního prostředí a její implementace – DEPI
3. technologie, průmysl a hospodářství - DTIE: chemické látky (Ženeva)
4. regionální spolupráce – DRC = UNEP regionální úřadovny a kanceláře: Ženeva + Brusel a Vídeň, Nairobi, Panama City, Bangkok + Manáma, Washington + dalších 6 kancelář
5. rozvojová politika a právo - DELC
6. environmentální úmluvy – DELC
7. komunikace a veřejné informace – DCPI
8. koordinace činnosti UNEP s Globálním fondem životního prostředí – DGEF

UNEP - úkoly

Nejdůležitější úkoly UNEP - odráží strukturu divizí + mandát

- podpora rozvoje mezinárodní spolupráce v oblasti životního prostředí
- koordinace environmentálních programů OSN
- sledování stavu životního prostředí ve světě
- předkládání návrhů řešení nejdůležitějších problémů životního prostředí
- podpora rozvoje výzkumu, zajištění výměny a šíření informací o životním prostředí.

UNEP dále odpovídá za environmentální stránku udržitelného rozvoje a její propojení s druhými dvěma pilíři: ekonomickou a sociální dimenzí

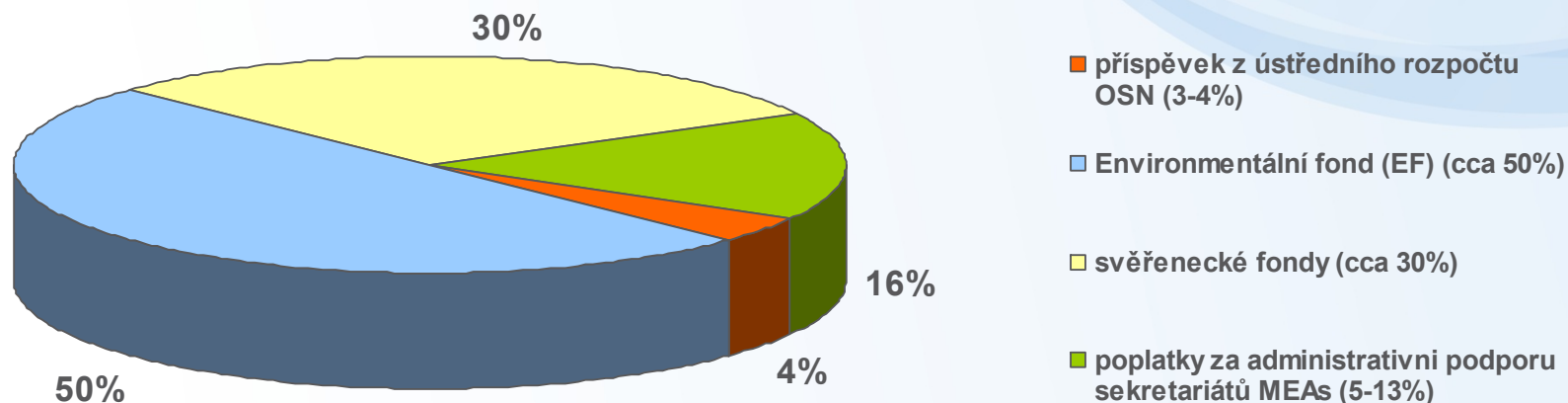
Pod administrací UNEP působí také **sekretariáty několika desítek mnohostranných environmentálních smluv**

UNEP - financování

Finanční zdroje UNEP:

příspěvek z ústředního rozpočtu OSN (3-4%), Environmentální fond (EF) (cca 50%), svěřenecké fondy (všeobecný svěřenecký fond, svěřenecké fondy pro technickou spolupráci a další) (cca 30%) a poplatky za administrativní podporu sekretariátů MEAs (5-13% z celkového objemu transakce sekretariátu MEAs) a Nadace OSN

příklad: celkový rozpočet na dvouleté finanční období 2008-2009 schválený na 24. zasedání UNEP v únoru 2007 činí 347,8 mil. USD, z toho 152 mil. USD je prostřednictvím EF.

Globální nástroje - mezinárodní právo

Centrum pro výzkum
toxických látek
v prostředí

Pojmosloví

- smluvní strana
- úmluva
- MEAs, smlouva, dohoda, protokol
- podpis, ratifikace, přijetí, schválení nebo přistoupení
(signature, ratification, acceptance, approval, accession)
- deponitář
- postup ratifikace (domácí úroveň)
- konference smluvních stran/zasedání

Mezinárodní právo - smluvní strana

- ✓ státy jsou vázány pouze těmi mezinárodními smlouvami, jejichž smluvní stranou souhlasily se stát
- ✓ státy musí dodržovat základní princip mezinárodního práva – **pacta sunt servanda (dohody se musí dodržovat)**.

Stát se stává smluvní stranou environmentálních smluv:

- protože je to v zájmu státu, jehož životní prostředí je v ohrožení činnostmi jiných států nebo i dosavadních vlastních činností a chce za přispění spolupráce s mezinárodním společenstvím zlepšit stav životního prostředí na území ve své územní jurisdikci (případ Československa a ČR především v letech 1990-1998)
- protože chce hrát úlohu zodpovědného účastníka mezinárodních vztahů a aktivního ochránce životního prostředí v zájmu kvality života obyvatelstva na území pod svou jurisdikcí a také obyvatel celé planety, žijících na území pod jurisdikcí jiných států (dnes přístup členských států Evropské unie včetně ČR)
- protože si chce zajistit přístup k mezinárodním finančním zdrojům a technické pomoci (pragmatický přístup většiny rozvojových států a států s transformující se ekonomikou, jejichž ekonomický potenciál a domácí prioritizace rozvoje nedovoluje věnovat odpovídající zdroje ochraně životního prostředí).

Struktura mezinárodních smluv

1. **Preambule**
2. **Vnitřní členění** smlouvy
 - operativní (meritorní) část - články/kapitoly/hlavy..
 - závazky, opatření, jak dosáhnout cíle
 - mechanismy fungování smlouvy
3. **Ustanovení o řešení sporů**, které mohou vzniknout při jejím provádění.
4. **Závěrečná ustanovení (protokolární články)**, t.j. ustanovení o vstupu smlouvy v platnost, o trvání platnosti smlouvy, o ukončení její platnosti, o změnách, doplňcích, přílohách a revizi smlouvy.
5. **Přílohy, dodatky, protokoly**

Konference smluvních stran (COP/MOP)

- Vrcholný orgán úmluvy
- Připravuje ho byro úmluvy za pomoci sekretariátu
- Jednání v plénu, kontaktní skupiny
- Výstup = rozhodnutí (decision/resolution..)
- Doba trvání? - většinou týden (ale i déle)
- Tlumočení - 6 oficiálních jazyků OSN

Stockholmská úmluva o perzistentních organických polutantech - část I

Modelový globální právní nástroj

Proč Stockholmská úmluva?

Stockholmská úmluva

Co jsou POPs?

- látky vyrobené člověkem používané jako pesticidy a průmyslové chemikálie, vznikají však i jako vedlejší produkty spalovacích procesů
- vyznačují se vysokou toxicitou, jsou většinou karcinogenní, mutagenní či teratogenní
- dlouhodobě setrvávají v prostředí a u některých sloučenin dokonce nebyl zaznamenán jejich přirozený rozklad (PFOS). přenášejí na velké vzdálenosti hlavně vzduchem či vodou a jsou detekovány také v prostředí, kde nebyly nikdy záměrně používány
- v živých organismech se kumulují, jsou rozpustné v tucích a z nich se těžko odbourávají

Terminologie: perzistentní organické polutanty, perzistentní organické látky, perzistentní organické znečišťující látky

Látky zařazené do úmluvy

Příloha Stockholmské úmluvy	příloha A látky určené k odstranění z použití a výroby	příloha B látky, jejichž použití je omezeno	příloha C látky, na které se vztahují opatření proti jejich nezamýšlené výrobě
Datum zařazení do úmluvy: Od počátku (celkem 12)	aldrin, chlordan, dieldrin, endrin, heptachlor, hexachlorbenzen (HCB), mirex, toxafen polychlorované bifenyly (PCB)	1,2-dichlor difenyltrichlorethan (DDT)	hexachlorbenzen (HCB), polychlorované bifenyly (PCB) a polychlorované dibenzo-p-dioxiny a dibenzofurany (PCDD/PCDF).
Datum zařazení do úmluvy: 2009 (celkem 21)	α -hexachlorcyklohexan, β -hexachlorcyklohexan, chlordekon, hexabrombifenylyl, hexabromdifenylether a heptabromdifenylether, lindan (γ -hexachlorcyklohexan, pentachlorbenzen, tetrabromdifenylether a pentabromdifenylether.	kyselinu perfluoroktansulfonov ou a její soli (tzv. sloučeniny na bázi PFOS)	pentachlorbenzen
Datum zařazení do úmluvy: 2011	endosulfan		

Vysvětlivky: **pesticidy**, **průmyslové chemikálie**, **vedlejší produkty/nezamýšlené**

Centrum pro výzkum
toxických látek
v prostředí

Jak vznikala?

únor 1997 - rozhodnutí ŘR UNEP č. 19/13C ustavuje Mezivládní vyjednávací výbor pro novou globální úmluvu o POPs

Vyjednávání:

- INC1 Montreal, 29 June-3 July 1998
- INC2 Nairobi, 25-29 January 1999
- INC3 Geneva, 6-11 September 1999
- INC4 Bonn, 20-25 March 2000
- INC5 Johannesburg, 4-9 December 2000 = **text dojednán**
- INC6 Geneva, 17-21 June 2002 = 1.pracovní jednání před vstupem v platnost
- INC7 Geneva, 14-18 July 2003=2.pracovní jednání před vstupem v platnost
- Conference of Plenipotentiaries, Stockholm, 21-22 May 2001= **text podepsán**

Kalendář jednání

17.5.2004 - vstup v platnost

Zasedání Konference smluvních stran (meeting of the Conference of the Parties)

- COP1 Punta del Este, Uruguay, 2-6 May 2005: viz čl. 19
- COP2 Geneva, 1-5 May 2006
- COP3 Dakar, 30 April-4 May 2007
- COP4 Geneva, Switzerland, 1-6 May 2009

Simultaneous extraordinary meetings of the Conferences of the Parties to the Basel, Rotterdam and Stockholm Conventions Bali, Indonesia, 22-24 February 2010

- COP5 Geneva, Switzerland, 25-29 April 2011
- **COP6 Geneva?, spring 2013**

Stockholmská úmluva o perzistentních organických polutantech (POPs)

- podpis 22.5.2001 ve Stockholmu
- vstup v platnost 17.5.2004 (čl.26 = 50 ratifikací + 90 dní)
- **176 smluvních stran** (únor 2012) - viz „Status of Ratification“ (neratifikovaly např. USA, Grónsko, Špicberky, Saudská Arábie, Malajsie, Zimbabwe)

CEE: 24 zemí, 23 z nich Úmluvu již ratifikovalo (mimo MT)

EU: 27 zemí, 2 neratifikovaly (IT, MT)

- Sekretariát úmluvy sídlí v Ženevě (DTIE)
- Výkonný tajemník Donald Cooper / Jim Willis

- www.pops.int

SC stručně

Úmluva upravuje výrobu, použití, dovoz a vývoz perzistentních organických polutantů uvedených v přílohách A, B, C

Cíl: zlepšit ochranu zdraví a životního prostředí před POPs

- Text úmluvy : 30 článků a 7 příloh
- COP 1x za 2 roky - jednací řád = rules of procedure
- Byro úmluvy má 10 členů (2 za region)
- Pracovní skupiny - čl. 5, 8, 16 (jednací řád/pole působnosti = terms of reference)

Stockholmská Úmluva - text

Preambule

Cíl (čl. 1)

Definice (čl.2)

Věcná část (čl. 3 - 17 + přílohy A-F)

Řešení sporů (čl. 18 + příloha G)

Mechanismy fungování (čl. 19-20) = COP + sekretariát

Závěrečná ustanovení (čl. 21-30)

Stockholmská úmluva - věcná část

- opatření ke **snížení emisí POPs, prevenci vstupu nových látek** – odstraňování, omezování, registr zvláštních výjimek/přijatelných účelů + zavádění BAT/BEP postupů (čl. 3, 4, 5 + přílohy A, B, C)
- **nakládání s odpady** obsahující POPs environmentálně šetrným způsobem (čl. 6)
- implementační plán (čl.7) = plán kontroly plnění
- obsahuje podrobný **mechanismus a kritéria pro případ zařazování dalších látek** (čl. 8 + příloha D, E, F)
- Pravidelně informovat o výrobě a použití POPs, národní inventury - GMP (čl. 9, 10, 11, 15)
- pro rozvojové země obsahuje podporu - **technickou a finanční pomoc (čl. 12, 13 a 14)**
- Podávání zpráv – o výrobě a použití a výskytu látek (čl 15) , hodnocení účinnosti úmluvy (čl. 16)
- **Čl. 17 - nedodržování úmluvy**

Stockholmská Úmluva - aktuální otázky

1. Rozšiřování rozsahu úmluvy (12-21-22-?)- finance?
2. Proces posilování spolupráce a koordinace mezi úmluvami - viz podrobně přednáška č. 4
3. Problém nedodržování úmluvy
 - čl. 17 a chybějící dořešení
 - ratifikace změn - “opt-in” země, “opt-out” země
4. “technická pomoc”
 - Regionální centra (8+7)
 - Partnerství pro řešení problematiky DDT a PCB
 - Tvorba pokynů a návodů (BAT/BEP, NIP, reporting atd)
5. Rozsah financování úmluvy

Úmluva a ČR

Centrum pro výzkum
toxických látek
v prostředí

Zapojení ČR do orgánů úmluvy

Od počátku velmi aktivní smluvní strana!

zástupce regionu CEE v **byru** (Ing. Karel Bláha, CSc.) - ČR zastupuje region spojitě od roku 2007, předsedání COP5 - duben 2011, v byru do r. 2013

člen Výboru pro hodnocení POPs (prof. RNDr. Ivan Holoubek, CSc.) - od ustavení výboru, členství prodlouženo do r. 2014

zástupci v **pracovní skupině pro Globální monitoring** (prof. Holoubek a doc. Klánová) a vyhodnocování účinnosti,

ČR je rovněž členem iniciativy **PEN - PCB Elimination Network**

ČR od r. 2007 rovněž hostí **Regionální centrum pro zvyšování povědomí a přenos technologií** v regionu střední a východní Evropy – RECETOX, Masarykova univerzita v Brně =

Nominace r.2007, schválení r. 2009, přezkum center bude 2013

Stockholmská úmluva česky

Úmluva vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv - české + anglické znění se vyhláší současně

- původní znění: č. 40/2006 Sb.m.s. (ke stažení <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=ss06040&cd=77&typ=r>)
- Přijetí přílohy G vyhlášeno jako č.24/2007 Sb.m.s a opravena jako č. 50/2010 Sb.m.s
- změny přijaté v roce 2009 (zařazení 9 nových látek) vyhlášeny jako č. 90/2010 Sb.m.s. (<http://www.mvcr.cz/soubor/sb043-10m-pdf.aspx>)

Nyní je v ratifikačním procesu další změna (zařazení endosulfanu) → **ratifikační proces na národní úrovni**

Související legislativa v ČR

- nařízení č.850/2004/ES o perzistentních organických znečišťujících látkách v platném znění
- Zákon o chemických látkách a přípravcích č. 356/2003 Sb. v platném znění → Sbírka mezinárodních smluv
- + např. Usnesení vlády č. 1572/2006 Sb. o Národním implementačním plánu

Dílčí závěry

Stockholmská úmluva v čase (I)

- **únor 1997** - rozhodnutí ŘR UNEP č. 19/13C ustavuje Mezivládní vyjednávací výbor pro novou globální úmluvu o POPs
- **23.května 2001** Konference všech (Conference of plenipotentiaries): 92 států a Evropské společenství podepisují úmluvu ve Stockholmu
- **17. května 2004** - vstup úmluvy v platnost
- **květen 2009** (COP4) - schválení zařazení dalších 9 nových látek
- **26.srpna 2010** vstup změn příloh A,B,C v platnost
- **duben 2011** - schválení zařazení endosulfanu do přílohy A
- **27.října 2012** - vstup v platnost - endosulfan

A co dál?

další kandidátské látky

- **Hexabromcyklododekan (HBCDD)**
 - **Uhlovodíky s krátkým řetězcem (SCCP)**
 - Polychlorované naftaleny (PCN)
 - Pentachlorfenol (PeCP)
 - Hexachlorbutadien (HCBD)
- + další možné k diskusi v budoucnu (trifluralin, dikofol, PFOA – perfluoroktanová kyselina, Cyklické siloxany, 17-alpha-ethinylestradiol,...?)

Dotazy?

Děkuji za pozornost!

Centrum pro výzkum
toxických látek
v prostředí